

Hz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu¹

Yusuf ŞEN²

Özet

Eğitim ve öğretimde kullanılan metotların bilinmesi ve geliştirilerek günün şartlarına uygun hale getirilmesi en önemli konudur. Eğitimde Örnek Olay, Soru-Cevap, Temsil ve Teşbih, Uygulayarak Öğretme, Düşündürme metotları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu makalede, Hz. Peygamberin merhamet eğitiminde kullandığı metotların neler olduğu ve nasıl uyguladığı örneklerle açıklanmıştır. Hz. Peygamberin eğitici özellikleri ve örnek oluşu üzerinde durulmuş, değerlendirilmenin yer aldığı sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim ve Öğretim, Metot, Merhamet, Peygamber

---

¹ Bayburt Valiliği İl Müftülüğünün 18.04.2011 tarihinde düzenlediği panelde “ Hz. Peygamberin İnsanlığa Merhameti” konulu tebliğin eğitim ve öğretim bağlamında makale formatına dönüştürülmüş şeklidir.

² Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi, Bayburt Eğitim Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi. ysen@bayburt.edu.tr

The Prophet's Method of the Compassion Education

Abstract

The most important subject is to know the methods of education and teaching and developing them according to the social changes. In education, the methods are being used, such as case study, question-answer, figuration and comparison, puzzling. In this article the types of methods which are used by the prophet in his education about compassion are examined. Moreover, how he used them are explained with examples. The prophet's way of education and being example for his followers are pointed out, and the article is ended with a conclusion.

Key Words: Education and Teaching, Method, Compassion, Prophet

1.Giriş

Allah'ın mesajını insanlığa iletmekle görevli olan Hz Peygamber, aynı zamanda tebliğ ve irşâd eden bir eğitmeni olarak gönderilmiştir. O her konuda insanlar için en güzel örnek olmakla birlikte eğitim öğretim konusunda da, bir rehber olmuştur. Hz Peygamberin hayatı incelendiğinde bu durum açıkça müşâhede edilecektir. Hz Peygamberin eğitimde kullandığı metotlar din eğitiminde son derece önem arz etmektedir. Allah tarafından gönderilen Hz Muhammed (s.a.v), almış olduğu sorumluluğu çeşitli yöntemlerle insanlara aktarmış, iyi insan yetiştirmek olan eğitimin gayesini, örnek bir toplum oluşturarak göstermiştir.

Hız Peygamberin tebliğ görevi aynı zamanda eğitim ve öğretimi de kapsamaktaydı. (Gözütok,1995:152).“*Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.*”(Muvatta, Hüsni'l-Hulk, Bâb 1) ifadesiyle, O'nun bir terbiyeci olarak güzel ahlak sahibi olma, erdem ve faziletlere erme ve erdime fâliyetleri (Bayraktar,2010:15) içinde olduğu anlaşılacaktır. Bu nedenle bir *mürebbi*, günümüzün ifadesiyle bir öğretmen olan Hz. Peygamberin eğitim ve öğretim yöntemlerinin günümüze aktarılmasının önemi ortadadır. Bu makalede Hz. Peygamberin merhamet eğitiminde kullandığı metotlar, literatür taraması yöntemiyle güncelleştirilerek açıklanacak, günümüzün eğitim dünyasına nasıl örnek olduğuna dikkat çekilecektir.

2.Merhamet Kavramı ve Hz. Peygamberin İnsanlığa Rahmet Olması

Merhamet, insanı başkalarına iyilik yapmaya yönlendiren acıma duygusu olup (Sâmi,1986:859) bütün yaratılmışlara sevgiyle yaklaşmak, onları kötülüklerden korumak ve kurtarmak, zor durumlarında onlara yardım etmek, acımak, affetmek ve bağışlamak anlamlarına gelir. Tabiidir ki, Allah'ın merhameti sonsuzdur. Dünya üzerindeki bütün canlılar, Allah'ın rahmeti sayesinde varlıklarını sürdürebilmektedir. Allah, insanların dünya ve ahirette mutlu olmaları için ilahi kitaplar ve peygamberler göndermiştir. İşte bunlardan Hatemü'l- Enbiya olan Hz. Muhammed (s.a.v) için Allah'u Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:“*Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik*” (Enbiya 21/107)

Hız Peygamber'in âlemlere rahmet olması, onları karanlıktan aydınlığa çıkarması, cehaletten bilgelige, farkındalığa, insan olarak eşitliğe, ahlâkiliğe ve erdime, merhamete ve doğru bilgiye ulaştırmasıdır. Bu süreç eğitimle, belli ilke ve yöntemlerle diğer bir ifadeyle pedagojik esaslarla mümkündür. Bir eğitmeni olarak (Canan, 1988:18) Hz. Peygamber, eğitim ve öğretimde zamanın belirlenmesine, konunun anlaşılıp anlaşılmadığının kontrol edilmesine, yumuşak ve müsamahalı olmaya, kimsenin hatasını yüzüne vurmamaya son derece özen göstermiştir. (Bayraktar,2010:63) Bu ilkeleri merhamet eğitiminde bir metot olarak kullandığını görmekteyiz. Metot; belli bir gaye ve hedefe varmak için kullanılan usul, yöntem, sistem demektir. Öğretimde metot denildiğinde gezi gözlem, soru-cevap, örnek olay incelemesi, takrir, problem çözme, göstererek öğretme vb. anlaşılmakta (Kocaçınar, 1966:155) ve bu metotlara her geçen gün yenileri eklenerek gelişmektedir. Hz. Peygamberin merhamet eğitim ve öğretiminde kullandığı

metotlar hangileridir? Bu metotların bilinmesi günümüz eğitimcilerine ışık tutacaktır.

2.1.Temsil ve Teşbih Metodu

Kelime olarak, herhangi bir şeyin benzerini sunmak ya da tasvirini yapmak, teşbih etmek anlamındadır. (Sâmi,1986:1343); (Özbek,1991:165).

Temsil metodunun eğitim ve öğretimde kullanılmasının, anlatılan konunun kapalı yönlerini açıklaması, zihinlerde kalıcı bir etki bırakması, soyut konuları somutlaştırması gibi yararları bulunmaktadır. Bir eğitimci olan Hz. Peygamber Kur'ân'î olan temsil metodunu birçok konuda uyguladığı gibi merhamet konusunda da uygulamıştır. Buna örnek olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'in ümmeti hakkındaki merhametini, kendisi şöyle dile getirmiştir: “*Benimle ümmetimin misali, ateş yakmış kimsenin hali gibidir. Hayvanlar ve kelebekler gelip o ateşe düşerler. Ben de kemerinizden tutarak ateşe düşmekten sizi uzaklaştırıyorum. Siz ise kendinizi ateşe atmak istersiniz.*” (Müslim, Fezail, 6). Hz Peygamber bir tebliğcidir. Allah'tan almış olduğu vahiyleri insanlara ulaştırmak, insanları uyarmakla görevlidir. Ateş yakmış insanın durumunu örnek vermesi insanların zihinlerinde kalıcı olması açısından son derece önemlidir. Hz. Peygamberin Temsil metodunu kullanmasıyla kendisi ile ümmeti arasındaki konumunu, anlatılanları dinlemeyip sadece dünyevi arzularının peşinden koşanların, kelebek gibi hayatlarına zarar verdiklerinin farkında olmadığını en güzel şekilde ifade etmiştir.

Bir başka temsil metodu örneğinde Hz Peygamber mü'minler için “*Birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkatte mü'minlerin misali, bir bedenin misalidir. Ondan bir uzvu rahatsız olsa diğer uzvular yukusuzluk ve hararetle ona iştirak ederler.*”(Buharî, Edep, 27; Müslim, Birr, 17) buyurmuştur. Hz. Peygamber, erdemli bir toplum oluşturmak için toplum fertlerinin birbirlerine zarar vermemesi ve şefkatli davranmalarının önemini, müminleri bir bedenin organlarına teşbih etmesiyle, zihinlerde şefkat ve merhameti müşahhas hale getirmiş, insan vücudunun bir uzvu rahatsız olduğunda diğer organlar nasıl rahatsız oluyorsa Müslüman toplumunun bir ferdi de rahatsız olduğunda diğer fertlerin rahatsız olmasının zorunluluğunu ifade etmiştir.

2.2.Tedric Metodu

Tedric, azar azar, derece derece ilerlemek, birisini bir şeye yavaş yavaş vardırarak anlamlarına gelir.(Yeğin,1991:698) Eğitim bir anda gerçekleşecek bir durum değildir. İnsanın gelişim sürecine baktığımızda her yaşın kendine göre olgunlaşma özellikleri vardır. Gelişim özelliklerine göre eğitim verilmesi, öğrencinin ruhsal ve psikolojik davranışlarının göz önünde bulundurulması, kısaca; seviyeli, planlı ve şuurolu olması (Günay,1992:20) tedrici metotla eğitimi zorunlu kılar. Bu metotla bilgi verilmesi konunun daha iyi anlaşılmasını ve üzerinde derinlemesine düşünmeyi sağlar.

Kur'an'ın indiriliş süreci yaklaşık yirmi üç yıldır. İçkinin yasaklanması belli bir süreç içerisinde olmuştur. Hz. Peygambere peygamberlik verilmesi, Rabbânî bir eğitim aşamasından sonra gerçekleşmiştir. Bütün bunlar tedriciliğin örnekleridir. Hz. Peygamber de hayatının her aşamasında bu metodu kullanmış, eğitimcilere örnek olmuştur. Merhamet eğitiminde bu metodun kullanıldığını görmek mümkündür. Bu metotla birlikte *kolaylık ilkesinin* uygulandığı dikkatimizi çekmekte ve Hz. Peygamberin, eğitim ve öğretimde kolaylık ve anlaşılabilirliğe önem verdiğini görmekteyiz. “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.*” (Buharî, Megâzî,60) demiştir.

Hız. Peygamber, anlatılan konuyu muhataba sevdirmeyi, öğrenen merkezli olmayı amaçlamıştır. Öğrenen merkezli bir eğitim vermek, kavratılmak istenen konunun daha iyi anlaşılmasını ve kolaydan zora, basitten karmaşığa giden süreçte içselleştirilmesini kolaylaştıracaktır.

Yaptığı bütün tavsiyelerde yolunuzu aydınlatan Hz. Peygamber, merhamet eğitimi

konusunda da yapmamız gerekeni şöyle açıklamıştır: “Merhamet ediniz, merhamet bulursunuz.”(Buharî, Edebül-Müfred, 380). Merhametle öğrenciye yaklaşıldığında dönütler de merhamete uygun olacak; eğitimci, eğitimin amacını aşamalı olarak gerçekleştirecektir. Eğitimcilerin bu ilkeleri uygulaması halinde, hoşgörüyü temeli atılan, merhametle taçlandırılan bir toplum meydana gelecek, böylelikle barış ve uzlaşının hakim olmasına katkı sağlanacaktır.

2.3.Örneklerle Eğitim Metodu

İnsanın doğumundan itibaren, yetişkinlik dönemi de dahil olmak üzere *örnek* karşısında etkilenmesi olağan bir durumdur. Özellikle eğitim çağındaki çocuk, hayran olduğu kişiyi taklit ederek kendini göstermeye çalışır. Ayrıca kendisine öğretilen bilgileri anlama ve teoriden pratiğe aktarma konusunda bir örneğe ihtiyaç duyar. (Özbek, 1991:210).

Örnekle eğitim yöntemi, eğitimde özellikle de sosyal bilimlerde, mücerret konuların anlaşılır hale getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu metodun Hz. Peygamberin hayatı incelendiğinde; kendisinin bizzat olayların içinde olmasıyla ve olay neticesinde uygulaması gerekeni yapmasıyla *güzel bir örnek* olduğunu görmekteyiz. O'nun merhametle ilgili örneklerinden bazılarını sunmak istiyoruz:

Bir gün bedevinin biri Mescid-i Nebevi'ye gelerek küçük abdestini yapar. Orada bulunanlar bu adamı cezalandırmak isterler. Hz. Peygamber (s.a.v) onlara müdahale ederek adamın abdest bozduğu yere su dökmelerini ister ve “*Siz zorlaştırıcı olarak değil, kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz*” (Buharî, VII,102) der. Bu olayın değerlendirilmesi için öncelikle olayın vuku bulduğu ortamı, sebep ve sonuçlarını bilmek gerekir. Böyle bir hata neden gerçekleşmiştir? Zaruret söz konusu mudur? Bu durumda ceza verilmeli midir? Hz. Peygamber, yanlış davranışta bulunan bir kişiye nasıl davranılacağını göstererek sahabeyi eğitime yoluna gitmiştir. Hem olayın içindedir hem de kendi içinde kritiğini yaparak çevresine sorumluluğunu hatırlatmıştır. Her zaman olduğu gibi merhametin göstergesi konusunda da kolaylaştırmayı tercih ederek eğitimciye en güzel örnek olmuştur.

Hz. Peygamber, yukarıda bahsedilen olay sonucundaki hadisinden anlaşıldığı üzere ümmeti hakkında çok merhametliydi. Bu durumu en güzel Kur'an açıklamaktadır:

“*Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. O, size çok düşkün müminler hakkında pek şefkatli ve merhametlidir.*”(Tevbe, 9/128)

Bu ayetten anlaşılıyor ki, ümmetinin sıkıntısı kendi sıkıntısı, sevinci de kendi sevincidir. Yine bir başka Ayet-i Kerime'de şöyle buyrulmuştur:

“*O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi.*”(Âl-i İmran 3/159) Rabbimizin bu sözleri de bize Rasül-i Ekrem'in ancak rahmet peygamberi oluşuyla insanlığın ayakta kalabildiğini bildirmektedir.

Hz. Peygamber, fakir ve kimsesizlere karşı çok merhametliydi. Mescid-i Nebevi'yi temizleyen fakir zenci bir kadın vardı. Bir gün Allah Rasulü (s.a.v) onu göremeyince nerede olduğunu sorar. Öldüğünü söylerler. Onun ölümüne kimse önem vermemiştir. Peygamberimiz “Bana haber vermeniz gerekmez miydi?” der ve mezarı başına giderek iki rekat namaz kılar ve şöyle dua eder:“*Allah'ım bu mezarın içini nurla doldur, benim kıldığım namaz sebebiyle nurlandır.*”(Buharî, Cenaiz, 66); (Müslim, Cenaiz, 23).

Hz. Peygamber, eğittiği muhatapları arasında her hangi bir ayırım yapmadan merhametini izhar ediyordu. O sadece kendi çocuklarına ve müslüman çocuklarına değil aynı zamanda müşrik çocuklarına karşı da çok merhametli davranmıştır. Gördüğü bütün çocukları sever, kucaklar, okşar ve onlarla şakalaşır. Ayrıca karşılaştığı çocuklara selam verir, halini sorardı. (Beyhaki,1995:I,330) Binekli bulunduğu zaman çocukları terkisine alır, gidecekleri yere kadar götürürdü. (Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, I,203). Bir gün, torunlarını öpüp okşarken bir bedevi Allah Rasulü (s.a.v)'nün yanına gelir ve hayretle O'na “ *Benim on çocuğum var, bunlardan*

hiçbirini öpmüş değilim” der. Peygamberimiz (s.a.v) “*şayet senin kalbinden Cenab-ı Hak merhameti söküp almışsa ben ne yapabilirim?*” (Müslim, Fezail, 15) buyurur.

Yine Hz. Enes (r.a) rivayetiyle sevgili Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ben, uzun tutmak arzusuyla namaza başladım. (Namazı kıldırırken) bir çocuk ağlaması kulağıma gelince çocuğun ağlamasından annesinin duyacağı elemi bildiğim için namazı uzatmaktan vazgeçtim.” (Buharî, Ezan, 65) ifadesi Hz. Peygamber'in bir eğitimci olarak, çocukların gelişim dönemlerini dikkate aldığını ve özellikle okul öncesi dönemde daha çok şefkatli ve merhametli davrandığını göstermektedir. O'nun kızı Fatıma'ya olan sevgi ve merhameti, torunları Hasan ve Hüseyin'in mescide girdiklerini gördüğünde, konuşmasını yarıda keserek aşağı inmesi, onları dinlemesi, “*Mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer imtihan vesilesidir.*” (Enfal, 8/28) ayetini okuyarak, “onları görünce dayanamadım” dedikten sonra konuşmasına devam etmesi (Ebu Dâvud, Kitabı's-Salat, nr. 1109) çocukların eğitimine verdiği önemin en açık göstergesidir.

Eğitim tarihi incelendiğinde toplumların eğitimi ve olumlu değişimi için “*ideal örnek*” bulma her zaman bir ihtiyaç olmuştur. (Özbek, 1991:212)

Hz. Peygamber, pedagojik ilkeleri her örnek olayda ortaya koymuş, söylediğini yaşayarak, teori ile pratiği birleştirerek eğitimin aradığı model şahsiyet kendisi olmuştur. Hz. Peygamber, daha önce de ifade ettiğimiz gibi Allah'ın terbiyesinde yetişmiş, örnek hayatı Kur'an'ın hayata tatbiki olmuştur. Diğer peygamberlerin tüm hayatı bilinmezken, O'nun örnek olma vasıfları herkes tarafından bilinen açıklıktadır. O, inancı ile yaşantısı bir bütün olarak olumlu yeniliklere açık (Sarıçam, 2007:281) davranış modelleriyle (Kılıç, 1998: 30) *üsve-i hasene* (Ahzab, 33/21) (en güzel örnek) ve eğitimcidir.

2.4.Soru- Cevap Metodu

Soru-Cevap yöntemi, eğitimde en çok kullanılan metotlardandır. Bu metoda “*buldurucu*” veya “*buluş yoluyla öğrenme*” (Bilgin, 1991:120) de denmektedir. Öğretici, muhababına yönlendirilmiş sorular sorarak karşılığında daha çok sözel olmak üzere cevapların alındığı bir yöntemdir. Soruların sorulması zihinsel olarak ön hazırlık gerektirir. Aynı şekilde verilen cevaplar da düşünme, doğru cevabı bulma aşamalarından geçer. Bu süreci aşağıdaki gibi şematize edebiliriz:

Sorunun Sorulması >-----> Düşünme Süreci >-----> Soruya Verilen Cevap

Cevapla Tekrar Soru Sorma İhtiyacı >----> Düşünme Süreci >---->Cevap

Soru-Cevap metodunda aktif olan süreç bu şekilde devam eder. Ancak sürecin sıkıcı hale getirilmemesi eğitimcinin formasyon tecrübesine bağlı bir durumdur. Soru-Cevap metodu, iyi bir iletişimin sağlanmasını da zorunlu kılar. Çünkü sorunun alıcıda kastedilen anlamda anlaşılması doğru cevap açısından önemlidir. Zaten iletişimin gerçekleşmesi, *kaynak (verici), hedef (alıcı), mesaj-ileti ve kanalın gürlüğüden*³ uzak olmasıyla mümkündür. (Kaya, 2010:7)

Eğitimin sonucunda bireyde gerçekleştirilmek istenen davranışların oluşumunda, soru-cevap metodunun önemi yadsınamaz. Bu davranışlar; *bilişsel, duyuşsal, devinimsel (psikomotor)* olmak üzere üç grupta değerlendirilir. (Taşpınar, 2006: 55) Bilişsel davranışların aşamaları bilgi, bilginin kavranması, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirmeden oluşur. (Taşpınar, 2006:56); (Arslan, 2008:69,70). Bu süreçlerle ilgili soruların sorulması ve değerlendirme zihinsel faaliyetlerdir. Bu metot insanın farkındalığını artırmakta ve içselleştirerek, konu hakkında farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Duyuşsal davranışlar ise ilgi, tutum, alışkanlık ve değer yargılarını ifade eder. Örneğin, neden merhametli olmalıyız? Sorusuna cevap verebilen ve davranışlarına yansıtılabilen kişi bu konuda duyuşsal davranışlara sahip demektir. Devinimsel davranışlar ise öğrenilenlerin bizzat hayata aktarılmasıyla mümkün hale gelir.

³Kaynaktan çıkan mesajın alıcı tarafından tam ve doğru olarak alınmasını etkileyen her şeydir.

Soru-Cevap metodu, hatırlama, karar verme, değerlendirme, yaratıcı düşünme etkinliklerinin ortaya çıkmasına yardım eder.(Küçükahmet,2011:65) Olağan düşünmeden farklı olarak eleştirel, kritik düşünerek konunun anlaşılmasına ve insanın anladığını özümsemesine katkı sağlayarak eğitimin amaçlarından biri olan doğru düşünmeyi (Bayraktar, 2010:41) gerçekleştirir.

Hz. Peygamberin Soru-Cevap metodunu kendi zamanında uygulayışı ile modern zamanlardaki eğitime tatbikinin bilinmesi ve öğrenenin seviyesine göre bu metodun kullanılması, eğitimci için son derece önemlidir. Bu noktadan hareketle Hz. Peygamber'in eğitimci yönü incelendiğinde soru-cevap metodunu sıkça kullandığını görürüz. O, hem muhatabına soru sormuş hem de kendisine çeşitli konularda sorular sorulmuş ve bu sorular Hz. Peygambere gerçekten bir konuyu öğrenmek, O'nu imtihan etmek ya da tartışmak amaçlı olmuştur. Kasıtlı olarak yöneltilen sorulara vahiyle cevap verildiği de mümkündür. (Kehf,18/85); (İsra,17/85). Hz. Peygamberin Veda Haccı'nda ve Safa Tepesi'nde yaptığı konuşmalarda kendisinin yönelttiği soruların hepsi dinleyicileri konuya hazırlamak, dikkat çekmek, düşündürmek amaçlıdır. (Abdülmelik b. Hişam, 1955:270 vd)

Hz. Peygamberin yetimlere karşı hassasiyeti ile ilgili gerçekleşen ve dinleyenin yaşına akli olgunluğuna göre sorunun sorulmuş olması ayrıca önemlidir. Hz. Peygamber, kalbi katılmış olanlara bir yetimin başını okşalarını tavsiye etmiş, kendileri bizzat yetim çocukların babalığını üstlenmiştir. Uhud Savaşı'nda şehit düşen bir sahabe'nin oğlunu kucağına alarak başını okşamış ve şöyle demiştir: “İster misin? Ben baban olayım, Ayşe de annen olsun”(İbn Hacer, 1,433) sorusuyla muhatabını sevindirmiştir.

Sahabeden biri Hz. Peygambere gelerek “Kıyamet ne zaman kopacak?” sorusuna karşılık “Sen kıyamet için ne hazırladın?” sorusuyla cevap vermesi (Müslim, Bir, 50) muhatabının faydasına olacak konuya dikkat çekmesi, soru ve cevabın da insanın maslahatına uygun olması gerektiğini göstermektedir.

Merhamet gibi soyut konuların kavratılması açısından Cibril Hadisi (Müslim, İman,1) ayrıca önem taşır. Kısaca bu olay şöyle gerçekleşmiştir: Bir toplulukta bulunan Hz Peygamber'e beyaz elbiseli, siyah saçlı, güçlü bir adam gelerek İslam'ın İman'ın ve İhsan'ın ne olduğunu sorarak cevaplarını alır. Bu adam ayrıldıktan sonra Allah Resülü O'nun Cibril olduğunu ifade eder. Bu olayı değerlendirdiğimiz zaman şu sonuçlar ortaya çıkar: Başkalarına bir konuyu öğretmek için soru-cevap yöntemi kullanılmıştır. Soru soran kişinin kılık kıyafeti oldukça düzgündür. Sorulan sorular ve verilen cevaplar söz konusu topluluk tarafından dikkatli bir şekilde dinlenilmiş, anlaşılmaya çalışılmıştır. Sorular ve cevaplar özenle seçilmiş, İslam'ın temelini teşkil eden itikadî, amelî ve ahlâkî hükümleri öz bir şekilde açıklanmıştır.

Yine Üsâme b. Zeyd (r.a)'ın naklettiğine göre: Peygamberimiz (s.a.v)'e ölmek üzere olan torununu getirdiklerinde gözleri yaşarır. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade, “Ey Allah'ın Resülü bu gözyaşı nedir?” diye sorunca Peygamberimiz:

“Bu rahmettir. Allah onu sevdiği kullarının kalbine koymuştur. Allah ancak yumuşak kalpli kullarına merhamet eder” (Buharî, Cenaiz, 31); (Müslim, Cenaiz, 6, nr. 11) ifadesi sorulan sorunun cevabı olarak, merhametin somutlaştırılmış şeklidir. Böylece Hz. Peygamber öğretmek istediklerini yaşayarak da göstermiştir.

2.5.Uygulayarak Öğretme Metodu

Uygulayarak öğrenme, öğrendiklerini hayata tatbik etme ve davranış haline getirme sürecidir. Öğrenme sürecinde duyu organlarının etkisi ne kadar fazla olursa öğrenme, o oranda kalıcı olmaktadır. Uygulayarak öğrenme en etkili öğrenme yöntemlerinden biridir.(Yıldırım, 2001:60) Özellikle örnek alınan birisinin uygulaması, insan hayatında çok daha etkili olmakta; hedef kitlenin öğrenmesinde, öğrendiğini davranış haline getirmesinde kullanılmaktadır.

Yaparak yaşayarak öğrenmeye *laboratuvar metodu*, *iş metodu*, yapılan tekrarlara *temrin/exercise*, yaşantıya aktarılmaya ise *tatbikat/practice* denilmektedir. (Özbek, 1991:222).

Öğretilmek istenen bir konu tatbik ve tekrar edilerek, istenen meleke/yeti haline dönüşür.(Çamdişi, 2011:69). Bu metotla kazandırılmak istenen becerilerin, öğretici tarafından gösterilmesi *demonstrasyon*, öğretilen konunun orada bulunan herkes tarafından iyi anlaşıldığından emin olunması, eğitici ve öğretici açısından uygulamayı daha kolay hale getirecektir. Gösteri Metodunun, uygulamanın zihinde kalması ve davranış haline dönüştürülmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Çünkü basitten karmaşığa, somuttan soyuta, tikelden tümele devam eden eğitim sürecinde Gösteri Metodu oldukça fonksiyoneldir.

Hız. Peygamberin hayatı, büyük oranda uygulayarak gösterme şeklinde aşama aşama devam eden bir eğitim metoduna sahiptir. O hem beden diliyle (Karataş,2008:149) ve hem de uygulamasıyla öğrenmek isteyenlere en güzel şekilde öğretiyor ve çevresindekiler de en güzel şekilde öğrendiklerini hayatlarına tatbik etmeye çalışıyordu. Vahiy yoluyla gelen dini hükümlerin insanlara tebliğ eden ve ilk uygulayıcı canlı örneği Hız. Peygamberdi. O'nun yaparak ve yaşayarak öğretmesinde, öğrenmeye teşvik etmesi, tecrübeye önem vermesi, gözlem yapması bu metodun nasıl anlaşılması gerektiğini bize göstermektedir. Hız. Peygamberin uygulayarak öğretme metodunu merhamet eğitiminde birçok örnekleriyle görmekteyiz.

Uhud Gazvesinde müşrikler tarafından atılan oklardan biri, Allah Rasül'ünün dudağını yaralayarak dişini kırmış, O şaşılacak bir merhametle bir yandan yüzündeki kanları silerken diğer taraftan yaptığı: “*Ya Rabbi! Kavmime hidayet eyle, çünkü onlar bilmiyorlar.*” (Buharî, Enbiya,52); (Müslim, Cihad ve siyer, 37) duası ile insanlığı kendisine hayran bırakmıştır. Yapılan savaşlarda şefkatinin inceliğini her defasında göstererek İslam Dini'ne girmesi teklif edilmeden düşmana saldırılmasını, kadınların, çocukların, yaşlı ve hastaların öldürülmesini yasaklamış ayrıca esirleri iyi davranılmasını emretmiştir

Hız. Peygamberin'in merhametinin büyüklüğünü anlatmak üzere Ebu Hureyre (r.a)' nin rivayet ettiği şu olay, bu konuda oldukça açıklayıcıdır: '*Biz bir gazada, kafirlerin yok olması için Allah Rasülü (s.a.v)' nün beddua etmesini istedik. O ise, “Ben lanet için değil, rahmet olarak gönderildim”*’ (Müslim, Birr,24 no:87) buyurdu. Bu sebeple peygamberimiz, kafirler için bile beddua etmemiş, Allah'tan onlar için hidayet istemiştir. O'nun bu tutumu çeşitli inanç gruplarına da nasıl merhametli davranılacağını göstermektedir. Yine Hız. Peygamberin yanında çalışanlara karşı merhamet eğitiminin nasıl olduğunu Enes b. Malik açıklamıştır: “*Rasulullah (s.a.v)'a on yıl hizmet ettim. Hiç kimse benim efendim gibi olamaz. O, bir gün dahi yaptığım bir şey için, “Şunu niçin yaptın?, yapmadığım bir şey için de, “Keşke yapsaydın” dememiştir. Yine o, olmuş bir şey için, “Keşke olmasaydı” veya olmamış bir şey için de “Keşke olsaydı” dememiştir.*’ (Buhârî, Edep, 39).

Hız. Peygamber'in yetişkinler için merhamet eğitimine ve özellikle de kadın eğitimine ayrıca önem verdiğini, O'nun kadınlara karşı nazik ve merhametli davranmasında görmekteyiz. Araplar, cahiliye dönemi dediğimiz İslam nuruyla aydınlanmadan önceki dönemlerde kadınları hor görür, kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerdi. Onların yanında kadının hiç bir sosyal hakkı yoktu. Hız. Peygamber, bu duruma son noktayı koymuş ve merhamete en çok kadınların muhtaç olduğunu bildirmiştir. Bunu da şu sözleriyle bize anlatmıştır: “*Merhamet etmeyene merhamet edilmez.*” (Buharî, Edep, 27; Müslim, Fezail, 15, nr. 65). Yine “*Cennet annelerin ayakları altındadır.*” (Nesai, Cihâd, 6) diyerek kadını yüceltmıştır.

“...kadınlara güzel muamele ile davranın”(Buharî, Enbiyâ, 1; Nikah, 80) buyurarak da kadınlara rıfk ile davranılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Hız. Peygamber, başta yaygın eğitim olmak üzere, kendi eşlerine karşı da merhametli bir eş olarak, kalplerini kırmayarak, nazik davranarak, aile içi uygulamalarıyla toplumun her kesimine yaşayarak merhamet eğitimini göstermiş, kadınların hakları konusuna, Veda Hutbesi'nde “*Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namuslarını Allah'ın adıyla kendinize helal yaptınız! Siz kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi, onların da sizin üzerinizde hakları vardır*” (Tirmizi, Tefsir, Tevbe nr. 3087) ifadeleriyle dikkat çekmiştir.

3.Sonuç

Gelecek nesillerin mutluluğu ve toplumsal dayanışmanın oluşması için, şiddetten, bencillikten, insanı maneviyattan uzaklaştıran maddecilikten sıyrılıp sevgi, cömertlik, şefkat ve merhamet gibi insanlık unsurlarını ve ahlaki değerleri kazandırmak, erdemli bir toplum için önemlidir. Çünkü eğitimcilerin çevrelerinde bulunan bütün varlıklara karşı hoşgörü ve merhamet duygularıyla yaklaşmaları, Hz. Peygamberin uygulamış olduğu eğitim metodudur. Bunun uygulanması toplumsal sorunlara çözüm olacaktır.

Hız. Peygamber, nübüvvetle görevlendirilince bütün insanlığı, zulmetten aydınlığa ve en güzel terbiyecisi olan âlemlerin Rabbine çağırıştır. İnsanlara Allah (c.c)'ın varlığını, birliğini, sonsuz kudretini ve büyüklüğünü bildirmiş, kurtuluşun ancak Allah'a tabi olup, emir ve yasaklarına uyararak, ibadetlerin ve güzel ahlakın özünü anlayarak ve yaşayarak yapılan kullukta olacağını büyük gayretiyle ve model eğitimciliğiyle insanlığa göstermiştir.

Hız. Peygamber, her konuda olduğu gibi merhamet eğitimi ve öğretimi konusunda da en güzel örnek olmuş, kendini muallim yani günümüzün ifadesiyle öğretmen olarak tanıtmıştır. Çünkü Peygamberlik; insanları ve toplumları eğitime, onları iyi yönde geliştirme ve iyiliği emreden kötülükten vazgeçiren hayırlı bir toplum oluşturma mesleğidir. Cahiliyye çağı olan İslam öncesi dönemde sosyal yaşamdaki sıkıntılar, problemler, insanların hak ve hukuklarına riayeti konusunda yaşanan aksaklıklar, Hız. Peygamber'in rahmet dolu metot ve uygulamalarıyla insanlığa hayat vermiş, örnek bir toplum *Sahabe* oluşmuştur.

Hız. Peygamber, kendine gelen vahiyleri diğer ifadeyle ilahi hükümleri tebliğle görevlendirilmiş, eğitimin önemseddiği ve Kur'an'ın da açıkladığı ilke ve yöntemleri uygulayarak günümüz din eğitimcilerine en güzel model olmuştur.

İnsanlık her alanda geliştiği gibi eğitim ve öğretimde kullandığı metotlarla da gelişmektedir. Her geçen gün nasıl daha iyi bir eğitim verilebilir sorusu eğitimcinin gündeminde olması gereken bir konudur. Hız. Peygamber de olumlu yeniliklere açık olmakla hayatında bunu gerçekleştirmiştir.

Allah'ın en güzel şekilde yarattığı insan, farklı özelliklere sahiptir. Hız. Peygamber'in insanın bu özelliklerini eğitim ve öğretim esnasında her zaman göz önünde bulundurması ve ona göre metotlar kullanması tarihi bir gerçekliktir.

Bugünün eğitimcilerinin ulaştığı yöntemlerin birçoğu asırlar önce Hız. Peygamber tarafından kullanılmış, yeni yöntem ve metotların temelini oluşturmuştur.

İnsanın gelişimi, hiç şüphesiz eğitimle mümkündür. Eğitim ve öğretim olmadan insan tekâmül edemez. İnsanın terbiye edilmesi ancak sevgi, şefkat ve merhametle gerçekleşir.

Hız. Peygamberin, insan hayatında son derece önemli yeri olan, insanı insan yapan değerlerden biri olan merhameti nasıl anladığı ve eğitimini nasıl verdiği günümüz din eğitimcilerine ilham kaynağıdır. Merhamet olmadan insanlığın bir arada yaşaması, mükemmele ulaşması mümkün değildir. Bu anlamda Hız. Peygamber, insanlığa bir rahmet olmuş, eğitimde uyguladığı yöntemler bizlere ilham kaynağı olmuştur.

"*Rabbimiz kendi üzerine merhameti yazdı*" (En'am, 6/54) ayetiyle Kur'an-ı Kerim, çağlar üstü, evrensel bir kitap olup hiçbir fark gözetmeksizin bütün insanlığa hitap ederek kardeşliğe, birlik ve beraberliğe, şefkat ve merhamete çağırıştır. Bu çağrının fiile dönüşmesi için eğitim kılavuzluğunu Hız. Peygamber üstlenmiş, evrensel mesajıyla ve örnekliğiyle âlemlere rahmet olmuştur. Hız. Peygamber'i örnek alan eğitimcilere düşen görev ise, yetişen nesillerini O'nun rahmet pınarıyla besleyip büyütmek, bir binanın tuğlaları gibi kenetlenip gönüllerden gönüllere köprüler kurmak, *merhamet ederek merhamet bulmak* ve merhameti başta eğitim olmak üzere hayatın her alanına taşımaktır.

4.Kaynaklar

Arslan, M. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (2.Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

- Bayraktar, M.F. (2010). *İslâm eğitiminde öğretmen öğrenci münasebetleri*. İstanbul: M.Ü.İ.F.V. Yayınları.
- Beyhakî, Ahmed b.Hüseyin (1985). *Delailü'n-Nübüvve* Beyrut.
- Bilgin, B.& Mualla S.(1991). *Din öğretimi özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Akid Yayıncılık.
- Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (1992). *Sahîhu'l-buharî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Canan, İ. (1988). *Rasûlullah'a göre ailede ve okulda çocuk terbiyesi*. (6.Baskı), İstanbul: Cihan Yayınları.
- Çamdibi, H.M. (2011). *Şahsiyet terbiyesi ve din eğitimi*. (4. Baskı), İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (1992). *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Abdulfettah Ebû Gudde (2001). *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed ve öğretim metodu*.(Çev. Enbiya Yıldırım) İstanbul: Yasin Kitabevi.
- Gözütok, Ş., (1995). *Hz. Peygamber'in Mekke ve Medine Dönemindeki Hadislerinde Uyguladığı Eğitim Metodları, Buharî ve Müslim Örneği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Günay, Ü. (1992). *Eğitim sosyolojisi dersleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali (1940). *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. Beyrut.
- Ahmed b. Hanbel (1992). *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Abdumelik b. Hişam (1955). *es-Sîretü'n-nebeviyye*. (Thk. Mustafa es-Sakka);(2.Baskı), Mısır.
- Karataş, M. (2008). *Hz. Peygamberin beden dili*. (9.Baskı), İstanbul: Nûn Yayıncılık.
- Kaya, A. (2010). *İletişime giriş: Temel kavramlar ve süreçler*,(Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, Edt., Alim Kaya) Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, R. (1998). *"Peygamberliğin gerekliliği ve peygamberimizin örnekliliği" Hz Peygamber'in hayatından davranış modelleri*, Ankara.
- Kocaçınar, M. (1966). *Genel öğretim metodu*. (3. Baskı), İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Küçükahmet, L.(2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (25. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- Malik b. Enes (1992). *el-Muvatta*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. El-Hac (1992). *Sahihu müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (1992). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Özbek, A. (1991). *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed*. Konya: Esra Yayınları.
- Sarıçam, İ. (2007). *Hz. Muhammed ve evrensel mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şemseddin Sâmî (1986). *Kâmus-ı Türkî*. (1.Baskı), İstanbul: Karakuşak Basın ve Yayın.
- Taşpınar, A. (2006). *Kuramdan uygulamaya öğretim yöntemleri*.(2. Baskı), Ankara: Nobel Basimevi.
- Yeğin, A. (1991). *Osmanlıca-türkçe yeni lügat*. İstanbul: Talat Matbaacılık.